

"Gure identitatea mantentzen dugu"

Jerzy Starzynski

Lemko komunitatearen bultzatzaile sutsua

Jerzy Starzynski (1967, Legnica, Silesia Beherea, Polonia) koreografoa, etnomusikologoa eta historialaria da. Alabaina, ezer baino gehiago lemko komunitatekoa da eta bizitza osoa darama beraien hizkuntzaren eta kulturaren alde borrokan. Umetan, eskolan, jazarria izan zen lemkoa zelako. 1989an Kyczera kantu eta dantza taldea sortu zuen, besteak beste, lemkoek haien identitatea indartu zezaten eta lemko izateaz lotsatu ez zitezen.

JONMIKEL INTSAUSTI
JERZY STARZYNSKIK UTZIAK

Zein zen 1989an, komunismoa amaitu eta Kyczera dantza taldea sortu zenean bizi zen giro soziala?

1989ra arte, Poloniako lemkoek identitatea adierazteko aukera oso muga-tuak genituen. Ez ginen gutxiengo etniko desberdin gisa ezagutaraziak. Soilik Ukrainako Elkarte Soziokulturalaren egituretako adar bat bezala lan egin genezakeen, lemkoek ukrainartzat hartzen gintuztelako. Ez genituen berezko eskolak, lempera ukraineraren dialektotzat hartzen zen. Egoera horretan, gure identitatea gartzeko eta jarduerak egiteko genuen modu bakarra folklorre taldeak ziren.

1989an dantza taldea bildu zenuen.

1989an, Legnican, [Poloniako Silesia Behereko 100.000 biztanleko hiria] gaztez osaturiko lehen taldea bildu nuen. 1991tik aurrera, Lemkowskiego Zespołu Piosen i Tanca "Kyczera" (Kyczera Kantu eta Dantza lemko tal-

dea) izenpean ari gara lanean. Gaur egun gure jarduera, artistikoa baino askoz zabalagoa da. Erakusketak eta biltzar zientifikoak antolatzen ditugu, gazte-trukeko nazioarteko proiektuetan parte hartzen dugu, landa-lanak egiten ditugu, liburuak argitaratzen ditugu, eta gainera, lemkoen kulturaren gainean Polonian eta agian mundu osoan den liburutegirik handiena dugu. Nazioarteko jaialdi handia ere antolatzen dugu.

Urte hauetan guztietan, 500 pertsona baino gehiago pasatu dira dantza eta kantu taldetik. Orain, 80 pertsona baino gehiago ari dira elkartean. Kyczera ezaguna da. Ez Legnican soilik, baizik eta eskualdean, Polonian, eta atzerrian.

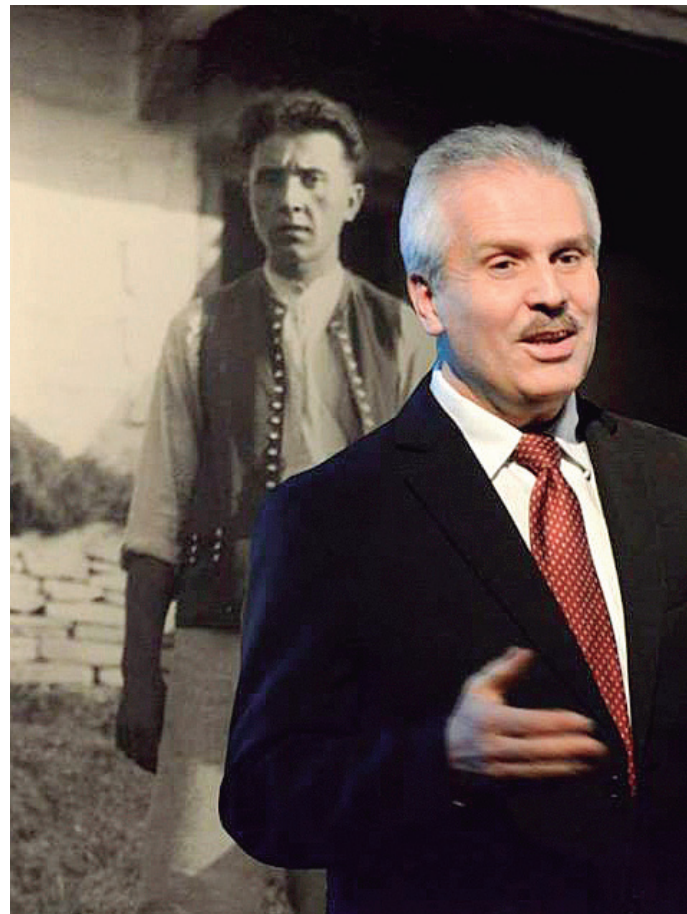
Alabaina, hasiera oso gogorra izan zen. Alde batetik, 1947an agintari komunistek Vistula Operazioan, Lemkovynatik [lemkoen aberri historikotik] Polonian barrena deportatu eta sakabanatu gintuztenetik ez genuelako

gure dantzak egiteko aukerarik izan. 40 urteren ondoren dantzak ia ahaztuak ziren. Gure zaharrenei galdezka hasi ginen eta gure dantza tradizionalak erre-kuperatu ahal izan genituen.

Taldea osatzen zuten gazteak bestalde, bere jatorria onartzearen beldur ziren, ondorio desatseginen beldur ziren eskolan eta lantokian. Dena erai-ki behar izan genuen "zerotik" hasita: programa artistikoa, taldearen kontzientziazioa, ingurune poloniarrean iritzi onen sustapena. Ukrainarrek aurkako jarrera erakutsi zuten, jarduera separatistatzat interpretatu zutelako gure egitekoa. Hala ere, lana baikor egin dugu eta ondorioak oso ikusgarriak dira gaur egun.

Nola lagundu zuen Kyczera dantza taldeak identitatea eta lempera indartzen Legnican eta eskualdean?

Kyczera aitzakia perfektua izan zen gazteek elkar ezagutu zezaten. Silesia

Behereko hainbat herritakoak Legnica-ko entseguetara etortzen ziren. Dantza taldeko programa, lemkoiei soilik ez, baizik eta beren auzotar poloniarrei ere aurkeztu genien. Gazteek arbasoen kultura ikasi eta beste batzuei transmititu zieten. Lemko zaharrenak konturatu ziren emanaldiak erakunde lokal poloniarrek antolatutako ekitaldietan sartzen zituztela eta beldurra izateari utzi zioten. Poliki-poliki Kyczeraz harro sentitzen hasi ziren.

Kyczeraren emanaldien bidez, poloniarrek eta lemkoak banatzen zituzten estereotipoak apurtzen hasi ziren. Lemkoak aipatzean Legnicen, “gure lemkoak” esaten hasi ziren. Kyczera Poloniatik kanpo jaialdietara joaten hasi zenean, ez soilik lemko kulturarena, Legnicako eta Poloniako enbaxadore ere bihurtu zen. Eta haatik, eskoletako maisu eta maistrak gure haurrak sarritan goraipatzen hasi ziren. Horrek harrotasun sentimendua eragin zuen gaz-

teengan. Beldurra izateari utzi zioten, lemkeraz leku publikoetan hitz egiten hasi ziren. Gaur egun inor ez da lotsatzen Kyczera taldeko kidea izateaz.

Kyczera kantu eta dantza taldeak jaialdi garrantzitsua antolatzen du.

Świat pod Kyczerą (Mundua Kyczeratik) Nazioarteko Folklore Jaialdia du izena, Polonian antolatzen diren mota horretako jaialdi handienetako bat da. Mundu guztiak daki lemkoek antolatua dela. Aurten ekainaren 28tik uztailaren 14-
ra bitartean hainbat herritan egingo da, Legnicen eta Lemkovynako Krynican ere bai. Jaialdiak komunikabideetan lemkerari buruz hitz egiteko aukera ematen du. Hirietako merkatu-plazetan eginiko gala-kontzertuetan aurkezleek emanaldiak polonieraz eta lemkeraz aurkezten dituzte. Agertokian jarritako pankarta handia, jaialdira joateko gonbite-kartelak elebidunak dira. Kalejiran parte hartzen duten taldeek plaka elebidunak era-

maten dituzte herrien izenekin. Horrek guztiak lemkeraz hizkuntza oso ezaguna izatea dakar.

Lemkeraz dihardugu gure haurrekin entseguetan. Bidaia antolatzen dizkiegu Lemkovyna ezagutu dezaten, haiek historiara eta arbasoen kulturara hurbiltzearen. Eliza zaharrak, hilerriak, erakusten dizkiegu, eskulangintza lan-tegi bat antolatzen dugu, museoetara eraman ere bai. Oraintsu *Eta egiaz han paradisuan bezala bizi ginen* filma egin dugu. Aktoreak gure taldeko kideak dira. Galdutako Arkadiaren galeraz mintzo da filma, eta nazioarteko zinema jaialdietan erakutsi nahi dugu.

Zein da Legnicen eta eskualdean lemkeraren ezagutza, adinaren arabera?

Zoritxarrez, gero eta pertsona gutxiagok hitz egiten dute lemkeraz. Polonia osoan ikasgai guztiak lemkeraz ematen dituen eskolarik ez dago. Lemkera eskola-orduen ondoren beste zentro ba-

tean ikasten da. Nire seme-alabak lem-
kera-klaseetara doaz eta lempera eskola
ziurtagirietan nahitaezko irakasgai dute
lizeoan. Daniel, seme zaharrenak, iaz ba-
txilerreko azterketa (baxoa) lemkeraz
egin zuen. Polonian hala egin duen ba-
txilerreko ikasle bakarra da. Ikasturte
honetan, Olga nire alabak, gauza bera
egingo du eta harekin batera gure talde-
ko beste gazte batek, Danielek. Uste dut
Kyczera taldeak baduela eragina gazte
hauek beren ama hizkuntzan baxoa az-
terketa egitean, nahiz eta inork horreta-
ra ez behartu.

Herrixketan bizi direnek hobeto eza-
gutzen dute lempera, bereziki belaunaldi
handienetan. Legnican, oso pertsona
gutzik hitz egiten dute lempera garbia.
Arazoa ez da soilik poloniarreza, ukrai-
nartzea ere bada. Legnican 1950eko ha-
markadaren erdialdetik, eskola ukrainar-
ra dago. Ukrainako hizkuntza literarioa
ikasteko, sarritan etxean ikasitako hiz-
kuntza ahazten dute.

Legnicako lemkoen ukrainartzea eliza
katoliko-greziarraren bidez ere egiten da.
Elizgizonak ukrainarrak dira eta haien
nazio-identitate ukrainarra hedatzen
dute. Zailtasun handiarekin onartu izan
dute lemkoak desberdinak direla. Lem-
ko ugari ere eliza ortodoxoko sinestu-
nak dira, eta kleroa lemko jatorrikoa da.

Eliztarrei sermoietan eta etxera egindako
bisitetan lemkeraz egiten diete. Hala ere,
kontuan hartu poloniarre oso bizia dela
arazoa batez ere, eskoletako heziketa sis-
temaren, komunikabideen eta lantoki po-
loniarren bidez egiten dena.

**"Gazteek beldurra izateari
utzi zioten, lemkeraz leku
publikoetan hitz egiten
hasi ziren. Gaur egun inor
ez da lotsatzen Kyczera
kantu eta dantza
taldeko kidea izateaz"**

**Zeintzuk dira gaur egun Legnicako
lemko populazioak aurre egin behar
dien erronka eta zailtasun handienak?**

Kulturako, zientziako eta heziketako
gure berezko erakunde profesionalak
izango bagenu, gure identitatea man-
tentzea askoz errazagoa izango litzateke.
Zoritzarrez, ez dugu inon horrelako era-

kunderik Polonian. Arazo handia da, ze-
ren eta dena boluntarioki egin behar da,
baina hala ere, nonbaitetik atera behar
dugu bizimodua. Halako erakundeek asi-
milazio prozesua geldotu lezakete.

Duela urte askotatik, helburu honen-
gatik borrokan lanean ari naiz. Tamalez,
alferrik. Arazoa da gazteak hiri handie-
tara joaten direla eta are azkarrago asi-
milatzen dira poloniar kulturen. Gure
komunitatea zahartzen ari da. Hala ere,
oraintsu halako fenomeno bat ikusten
ari gara: gero eta gehiago dira hiru se-
me-alaba edo gehiago mundura ekartzea
erabakitzen ari diren lemko gurasoak.

Zoritzarrez, iragarpenera ez da baiko-
rra. Gure lurralde etnikotik kanpo bizi
gara, atzerrian. Itsaso poloniarrean bizi
gara. Gure identitatea mantentzen dugu
zale amorratuaren talde txikiari esker.
Esango nuke "eroak" ere badirela, osa-
sunaren eta familiaren bizkar lan egiten
ari baitira. Baina denak bere mugak ditu.
52 urte ditut eta oso nekatuta sentitzen
naiz. Nire emaztea duela zazpi urte hil
zen eta bakarrik geratu nintzen bost se-
me-alaba txikirekin. Bidegurutzean gel-
dirik nago. Saiatzen naiz nire ezaguerak
eta erantzukizunak gazteei transmiti-
tzen. Halako hainbat pertsona badituzte
inguruan, baina urte asko behar dira
ezaguera barneratzeko. ●